

Kültürel etkileşim ve karma kimlik: Misis'te Demir Çağı'nda maddi kültürün oluşum aşamaları

Interazione culturale e identità composita: processi di formazione della cultura materiale a Misis nell'età del Ferro

Anna Lucia D'Agata

Ulusal Araştırma Konseyi, Roma / Consiglio Nazionale delle Ricerche, Roma

Eskiçağ dünyasında topluluk kimliğinin nelerden oluştuğu ve hangi sosyal uygulamaları bünyesinde barındırdığı sorunu hakkında son yıllarda pek çok çalışma yayınlanmıştır. Özellikle bu çağ topluluklarının oluşum süreçleri hakkındaki tartışmalar daha yaygındır ve bu süreçler maddi belgellik (Appadurai 1986; DeMarrais, Gosden, Renfrew 2004), *entanglement* (Dietler 1998; Hodder 2011; Stockhammer 2013) ve *middle ground* (White 1991; Malkin 1998) gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bu kısa çalışmada sözü edilen kavramları Misis ören alanına ve Kilikya Ovası topluluklarına uygulama konusunda bir denemede bulunmak isterim. Zira MÖ IX- VIII. yüzyılda tamamen yeni ve karma niteliği bulunan, Anadolu geleneğiyle çok benzerlik göstermeyen, aksine Luvice, Kıbrıs dili, Fenikece ve Yunanca gibi farklı dilleri konuşan halk grupları arasında bir süreden beridir devam eden etkileşimlerle şekillen-

Molto è stato scritto negli ultimi anni sull'identità e le pratiche sociali delle comunità del mondo antico, e sui processi che hanno portato alla loro formazione facendo uso delle nozioni di materialità (Appadurai 1986; DeMarrais, Gosden, Renfrew 2004), *entanglement* (Dietler 1998; Hodder 2011; Stockhammer 2013) e *middle ground* (White 1991; Malkin 1998). In questo breve articolo vorrei provare ad applicare tali nozioni al sito di Misis e alle comunità della Cilicia piana dove nel IX e nell'VIII secolo a.C. si sviluppa una cultura materiale composita e del tutto nuova, che mostra di avere poco a che fare con la tradizione anatolica, e di essersi invece formata attraverso l'interazione prolungata tra gruppi di popolazione di origine diversa: parlanti Luvio, Ciprioti, Fenici, e Greci. Il risultato di questo *cultural mixing* è chiaramente visibile nella cultura materiale dei pochi centri urbani della regione, tra i quali rientra anche il sito di Misis, che in età ellenistica e romana avrebbe assunto il nome di Mopsuestia.

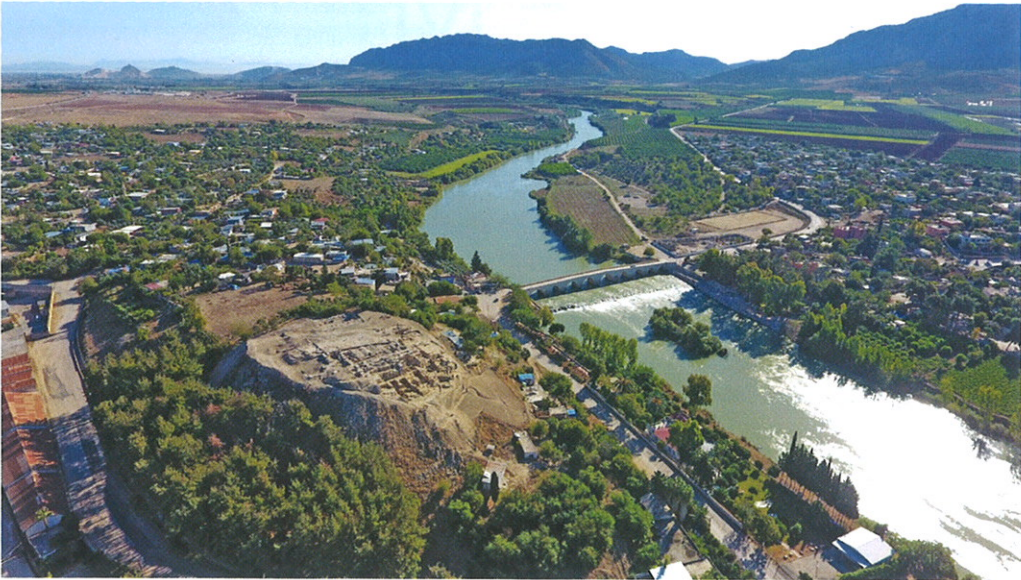
miş bir maddi kültür bu bölgede gelişme olanağı bulmuştur. Bu *kültürel kaynaşmanın (cultural mixing)* neticesi, bölgedeki az sayıdaki kentte ortaya çıkan maddi kültür belgeleriyle de açıkça tespit edilebilmektedir. Bu kentler arasında Helenistik ve Roma çağında Mopsuestia adını alması muhtemel Misis kenti de girmektedir.

Türkiye'nin Akdeniz bölgesinin doğusunda, Ceyhan nehrinin sol kanadında, nehrin hemen yanı başında bulunan bir teras üzerine konumlanmış olan Misis ören alanı çok katmanlı bir yerleşim yeridir. MÖ IX-VIII. yüzyıllar arasında fiziki olarak bir kent görünümünü almaya başlamıştır. O dönemde güneye doğru yayılan geniş alüvyonel ovanın kontrolünü elinde tutuyordu (D'Agata 2017a; 2017b; D'Agata baskıda a; baskıda b; Salmeri, D'Agata 2012) (Res. 1). Demir Çağı'nda deniz seviyesinden yaklaşık 30 metre yukarda bulunan tepenin en üst noktasından çevreye bakıldığında (viewshed), yerleşim yerinin güneye doğru aşağı Ceyhan ovasının önemli bir kesitini sahil şeridindeki koy ve limanlara kadar (Blue 1997; Taffet 2001) nasıl gözle görülür bir şekilde kontrol altında tuttuğu (Isola ve diğerleri, 2017) fark edilecektir (Res. 2).

2012 yılında höyük üzerinde yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen bulguların da gösterdiği gibi yerleşim alanı bu evrede zengin, karma ve çağdaş pek çok Kıbrıs kentinde görünenlere benzer bir model üzerinde

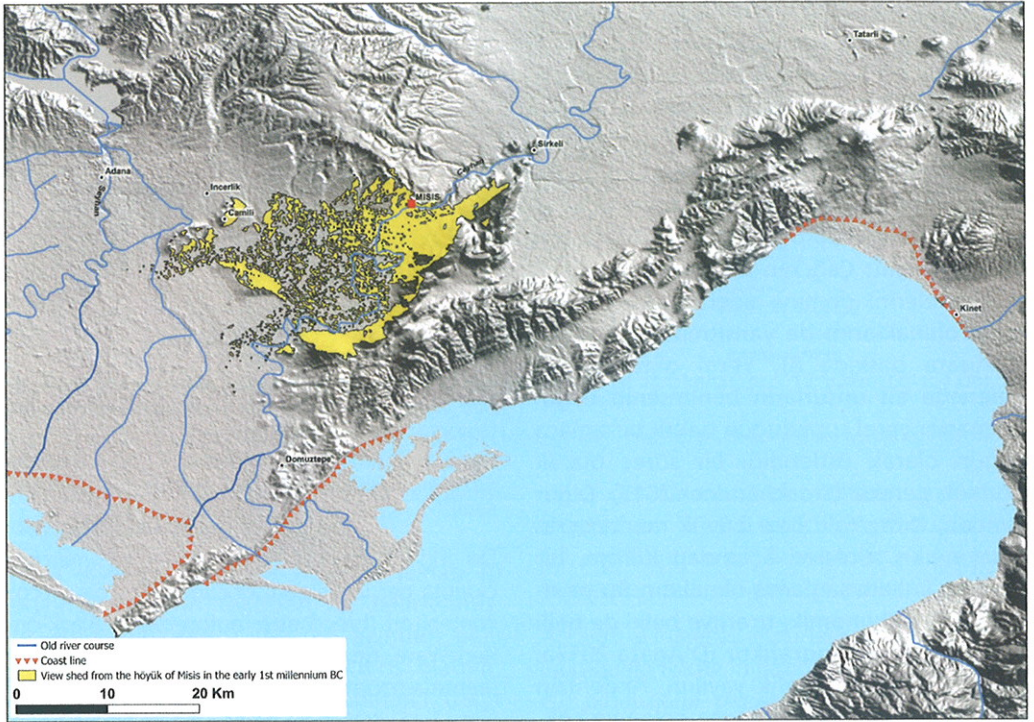
Collocato su un terrazzo antico di calcare sulla riva sinistra del fiume Ceyhan in Turchia sud-orientale, Misis è un sito multifase che nel corso del IX e dell'VIII secolo a.C. presenta una fisionomia urbana e risulta in controllo della vasta pianura alluvionale che si stende a sud di esso (D'Agata 2017a; 2017b; D'Agata in corso di stampa a; in corso di stampa b; Isola et al. 2017; Salmeri, D'Agata 2012) (Fig. 1). L'analisi della visibilità (*viewshed*), calcolata da quello che poteva essere il punto di vista più alto sulla collina nell'età del Ferro, a circa 30 m slm, mostra come il sito controllasse visivamente a sud una vasta porzione di territorio che corrisponde alla valle inferiore del Ceyhan, fin quasi alla foce e ai porti sulla costa orientale della regione (Blue 1997; Taffet 2001; Erol 2003) (Fig. 2).

Come è stato dimostrato dagli scavi condotti dal 2012 sull'höyük, in questa fase una cultura materiale ricca, composita e ricalcata su quella coeva dei maggiori centri urbani ciprioti, caratterizza il sito. Limitandoci alla produzione ceramica, che costituisce l'evidenza archeologica più ampia a disposizione, il repertorio in uso a Misis appare largamente fondato sulle classi ascrivibili alla tradizione cipriota del Cipro-Geometrico (CG) e del Cipro-Arcaico (CA) (cfr. Gjerstad 1948; 1960), ma allo stesso tempo include forme, motivi decorativi e pratiche materiali autonome. È in questa fase che sul piano tecnologico il know-how legato alle ceramiche fatte al tornio entra definitivamente a far parte del patrimonio artigianale locale, documentan-

Res. 1: Misis Höyük ve Batı/Kuzey-Batı istikametinde Ceyhan Nehri. Arkada Misis Dağı (Fotoğraf G. Luglio, 2018).

Fig. 1: L'höyük di Misis e il Ceyhan da Ovest/N-O. Sullo sfondo, il Misis Dağ (Foto G. Luglio, 2018).

Res. 2: Demir Çağı'nda Misis Höyüğü'nün zirvesinden çevreye bir bakış (G. Luglio'nun çalışmasıyla).

Fig. 2: L'area visibile (*viewshed*) dalla sommità dell'höyük di Misis nell'età del Ferro (Elaborazione G. Luglio).

tasarlanmış bir maddi kültürle kendini belli etmektedir. Konuyla ilgili elimizin altında bulunan en geniş arkeolojik kanıt türü seramiklerdir. Kendimizi seramik üretimiyle sınırladığımızda, Misis'te kullanımda bulunan eser türlerinin yaygın bir şekilde Kipro-Geometrik (KG) ve Kipro-Arkayik (KA) (krş. Gjerstad 1948) dönemlerinde karşılaştığımız ve Kıbrıs geleneği olarak tanımlayabileceğimiz eser türleriyle bağlantılı olduğu ve bunları örnek aldığı görülmektedir. Ancak bunlara aynı zamanda özgün yerel formlar, dekoratif bezemeler ve kullanılan malzemeyle ilgili çeşitli uygulamalar dahil olmuştur. Teknik olarak torna işi seramikle ilgili know-how'ın tam ve kesin bir şekilde yerel zanaat mirasının bir parçası olarak ortaya çıkması bu dönemde olmuştur. Bu aşama, beraberinde yalnızca sosyal görünümle (*social display*) ilgili işlevsel bir dönüşümü sağlamakla kalmamış, aynı zamanda tüm seramik üretimini de içine alan ekonomik bir dönüşümün önünü açmıştır [Demir Çağı Kilikyası hakkında bkz. Seton Williams 1964; Gjerstad 1948; 1960; ayrıca krş. Goldman 1963 (Tarsus); Gates 2001 (Kinet); Ahrens 2008 (Sirkeli)].

Misis ve Kilikya ovasının maddi kültürünü *entangled*, yani yerel geleneğe uyum sağlayacak bir şekilde yabancı ve yerel kültür

do una trasformazione economica che riguardò tutta la manifattura ceramica, e non solo quella funzionale al display sociale [sulla Cilicia nell'età del Ferro, Seton Williams 1954; Gjerstad 1948; 1960; cfr. anche Goldman 1963 (Tarsus); Gates 2001; Hodos, Knappett, Kilikoglou 2008 (Kinet); Ahrens *et. al.* 2008 (Sirkeli)].

Il riconoscimento della cultura materiale di Misis e della Cilicia piana come *entangled*, dovuta cioè alla combinazione e rielaborazione di elementi culturali locali ed estranei alla tradizione locale, porta con sé il superamento del concetto di *koiné cipro-cilicia*, concetto statico e privo di capacità interpretativa che negli ultimi cinquant'anni ha dominato, cristallizzandola, la ricerca sulla Cilicia degli inizi dell'età del Ferro (D'Agata in corso di stampa a). L'appropriazione di elementi di una tradizione non locale deve essere visto come un processo intenzionale intrapreso dalle comunità locali (cfr. per esempio Stockhammer 2013). D'altro canto nell'ambito dei processi di formazione di alcuni grandi centri ciprioti la Cilicia potrebbe avere costituito un'opportunità di espansione: economica, commerciale, e forse anche demografica (D'Agata 2017a; in corso di stampa a) in una fase che per molte aree del Mediterraneo equivale a un periodo rivoluzionario denso di trasformazioni cruciali (Morris 2005; Knapp 2008, 368-372).

unsurlarının birlikte kullanılması ve yeniden bir işlemde geçirilmesini gözetken bir kavramla ele aldığımızda, bu kavramın beraberinde *Cypro-Cilician koiné* olarak adlandırılan kavramdan daha aşkın bir durumu beraberinde getirdiği görülmektedir. *Cypro-Cilician koiné* kavramı statik bir kavramdır ve çok fazla üzerinde durulmuştur. Ayrıca son yıllarda Demir Çağı'nın başlarındaki Kilikya incelemelerini domine eden çeşitli yorumlama olanaklarını da yansıtmaktan uzaktır (D'Agata baskıda a). Yerel olmayan bir geleneğe ait unsurların benimsenip uygulanmasını yerel topluluğun belirli bir amaca uygun olarak üstlendiği bir süreç olarak görmek gerekir (Stockhammer 2013). Diğer yandan, Kıbrıs'taki bazı büyük merkezlerin ortaya çıkış süreçleri açısından Kilikya, bir yayılma imkanı sağlamış olmalıdır. Bu yayılma imkanı ekonomik, ticari ve belki de belli bir aşamada demografiktir (D'Agata 2017a; baskıda a). Demografik yayılım, Akdenizin pek çok bölgesinde meydana gelen ve kökten değişikliklere sebep olan yoğun devrimsel bir döneme karşılık gelmektedir (Morris 2005; Knapp 2008, xx). Kıbrıs ve Kilikya arasında ticari bir ilginin varlığına ilişkin en kesin ipucu Misis'te ele geçmiş olan küçük kaplar ve küçük amphoralarla belgelenmiştir. Bunlar, parfüm yağları üretimiyle ilgilidir ve Black-on-Red sınıfında üretilmişlerdir (Res. 3). Pek çok örneğine rastlandığı gibi bunlar Paphos kentinden ithal edilen, Kıpro-Geometrik III evresinde ortaya çıkmış ve özellikle Kıpro-Arkayik dönem boyunca Levant'a, Girit'e ve Oniki Adalar bölgesine yayılmış ürünler grubuna girmektedir (Iacovou 2014, 804-805; Georgiadou 2014).

Misis'in Demir Çağı tabakalarında nicelik olarak daha fazla görülen ithal eşyaların odak noktası, büyük oranda Geç Geometrik (MÖ 760-720) döneme tarihlenebilen Yunan işi vazo seramiklerinden oluşmaktadır (Res. 4). Bu olgu, yerleşim alanının kültürel kimliğiyle ilgili başka bir kesittir ve büyük oranda Kıbrıs'ta karşılığını bulmaktadır (Coldstream 1988; Crieelard 1999; Luke 2003). İthal eşyaların kökeni, kronolojisi ve formları, adanın doğu kanadında kalan bazı kentlerden (özellikle Salamis ve Amathus: krş. Dikaios 1963; Coldstream 1997) bilinen *pattern*'in izlerini taşımaktadır: bu ithal eşyalar büyük oranda şahsi tüketim amacıyla kullanılan sofralar (skyphoi, daha çok yarım halka kulplu, ve kotylai). Bunlar MÖ VIII. yüzyıla tarihlen-

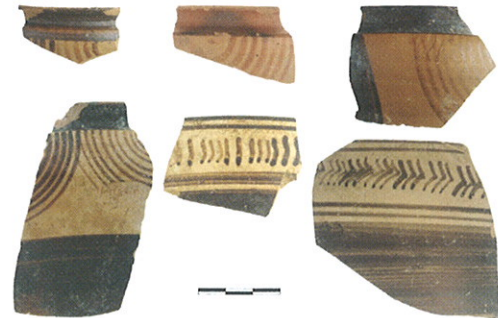

Res. 3: Misis Höyük kazılarında ele geçmiş *Black-on-Red Ware* stili küçük, kilden, saklama kap parçaları (Fotoğraf M. Benedetti).

Fig. 3: Frammenti di piccoli contenitori fittili in *Black-on-Red Ware* dagli scavi sull'höyük di Misis (Foto M. Benedetti).

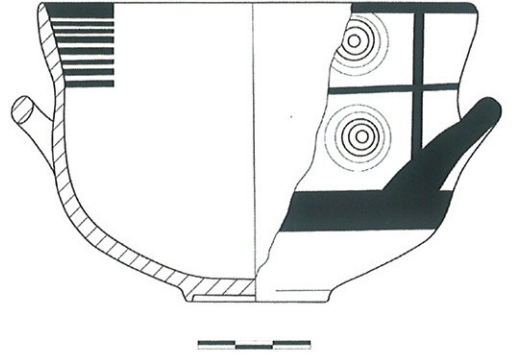
Un indizio preciso dell'interesse commerciale cipriota per la Cilicia è documentato dai piccoli contenitori (brocchette, anforette) in *Black-on-Red Ware*, rinvenuti a Misis, che sono generalmente associati alla produzione di olii profumati (Fig. 3). Si tratta, in molti casi, di importazioni dal centro di Paphos che compaiono nel CG III e sono specialmente diffuse nel corso del CA nel Levante, a Creta e nelle isole del Dodecanneso (Iacovou 2014, 804-805; Georgiadou 2014).

Nei livelli dell'età del Ferro di Misis il nucleo di importazioni quantitativamente più rilevante è costituito da frammenti di vasi greci, in larga maggioranza databili al Tardo Geometrico (760-720 a.C.) (Fig. 4). Questo è un altro tratto che connota l'identità culturale del sito e trova larga corrispondenza a Cipro (Coldstream 1988; Crieelard 1999; Coldstream 2003; Luke 2003). Forme, cronologia e origine dei materiali importati ricalcano il *pattern* noto per alcune città dell'area centro-orientale dell'isola (soprattutto Salamina e Amatunte: cfr. Dikaios 1963; Coldstream 1997): sono in larga maggio-

Res. 4: Misis Höyük kazılarında ele geçmiş Yunan *skyphoi* ve *kotylai* kap parçaları (Fotoğraf M. Benedetti).

Fig. 4: Frammenti di *skyphoi* e *kotylai* greci dagli scavi sull'höyük di Misis (Foto M. Benedetti).

Res. 5-6: Misis'ten *White Painted Ware* stili çift kulplu kap (1653_9; ağız kenarı çapı 12; yüksekliği 8,4 cm) (Fotoğraf M. Benedetti; çizim L. Attisani).

Fig. 5-6: Coppa biancata in *White Painted Ware* da Misis (1653_9; diam. orlo 12; alt. 8,4 cm) (Foto M. Benedetti; disegno L. Attisani).

mektedir ve büyük oranda Euboia bölgesinden geldikleri anlaşılmaktadır.

İthal eşyaların yanında Misis'te Yunan işi *skyphoi* kapların taklitleri de belirlenmiştir. Bunların üretim yeri, en azından belli örnekler çerçevesinde, yine Kıbrıs olabilir. Yunan işi *skyphoi* kapların adadaki taklit üretimlerinin uzun bir geçmişi vardır (Catling 1973; Coldstream 1979; Vacek 2012) ve Coldstream'in de gözlemlediği gibi *skyphos* kapların Kıbrıs'ta yerel seramik üretiminde yol açtığı etki, ithal edilenlerin varlığından çok daha fazla önem taşımaktadır. Bu olgu aslında aynı durumun Misis için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Misis'te MÖ VIII. yüzyılda en yaygın boyalı açık form, odağı halka şeklinde, dekorlu, dudak tarafı yukarı doğru kaldırılmış çift kulplu kaptır (Res. 5-6): elimizde bulunan kap, hem Kıbrıs'ta Bronz Çağı ve sonrasında ortaya çıkan kap kakak geleneğine ait temel özellikleri, yani kulpların yatay yönde, kaidenin halka şeklinde yapılmış olması özelliklerini, yansıtmakta, hem de Yunan işi *skyphos*'lara ait kap dudağının yüksek ve dışa dönük olması gibi belirgin unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Vazonun iç yüzeyi ise Kıbrıs dekorasyon kaidelerine uymaktadır - Yunan işi açık form örneklerinde takip edilen bir uygulama olarak boyanmamıştır ancak dip tarafı ve kenarı şerit ve hatlarla bezenmiştir.

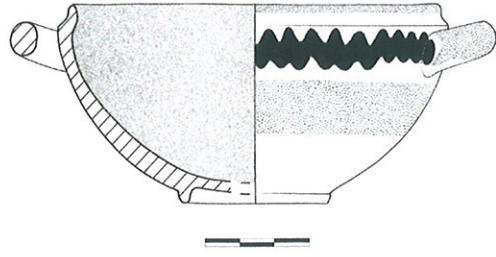
Kilikya'nın maddi kültür sahasında kültürel bir yeniliğin benimsenip uygulanmasıyla ilgili süreçlerin karmaşık niteliği ve oluşumuna katkıda bulunan unsurlardan farklılaşmasındaki *background*, Misis'te bulunmuş açık formlu başka bir kapla örneklenmiştir (Res. 7-8). Bu eser, yabancı, bir kez daha Yunan işi, bir modelin farklı bir yorumunu

ranza vasi da mensa per consumo individuale (*skyphoi*, per lo più a semicerchi penduli, e *kotylai*), che si datano all'VIII secolo a.C. e sembrano in prevalenza di provenienza euboica.

Accanto ai materiali importati, a Misis sono state individuate anche imitazioni di *skyphoi* greci, la cui produzione potrebbe, almeno in qualche caso, essere ancora una volta attribuita a Cipro. L'imitazione di *skyphoi* greci vanta nell'isola una lunga tradizione (Catling 1973; Coldstream 1979; Vacek 2012) e, come ha notato Coldstream, l'influenza che lo *skyphos* ha esercitato sulla produzione ceramica locale a Cipro è di gran lunga più significativa che non la presenza di esemplari importati. Questa affermazione si mostra di fatto ugualmente valida anche per Misis.

A Misis nell'VIII secolo a.C. la forma aperta dipinta più comune è la coppa biancata ad alto labbro decorata con cerchi concentrici in vernice scura su fondo chiaro (*White Painted Ware*) (Fig. 5-6). Il vaso mostra sia caratteristiche di base che sono proprie della tradizione ceramica cipriota dall'età del Bronzo in poi (anse orizzontali, piede ad anello) sia elementi propri dello *skyphos* greco, cioè il labbro alto ed estroflesso. Il trattamento della superficie interna del vaso invece - che non è dipinta, come di norma nelle forme aperte greche, ma decorata con bande e linee presso l'orlo e sul fondo - rispetta i canoni decorativi ciprioti.

La complessità dei processi di appropriazione culturale all'interno della cultura materiale cilicia, e il *background* diversificato di coloro che contribuirono a formarla è esemplificato da un altro vaso di forma aperta rinvenuto a Misis che documenta una differente interpretazione di un modello straniero, ancora una volta greco (Figg. 7-8). Il vaso non trova confronti precisi nella tra-

Res. 7-8: Misis'ten *Bichrome Ware* stili çift kulplu kap (1796_2: ağız kenarı çapı 12; yüksekliği 6,4 cm) (Fotoğraf M. Benedetti; çizim G. Merlatti).

Fig. 7-8: Coppa biansata in *Bichrome Ware* da Misis (1796_2: diam. orlo 12; alt. 6,4 cm) (Foto M. Benedetti; disegno G. Merlatti).

belgelemektedir. Bu kabın Kilikya'da, hatta çağdaşı Kıbrıs seramik geleneğinde tam bir karşılaştırma yapılmasına olanak sağlayacak bir benzeri bulunmamaktadır. Formu ziyadesiyle melezdir ve farklı bir kökenden gelen unsurları bünyesinde taşımaktadır-halka kaidesi ve dekorasyon amacıyla mat boyalı bikrom usulünün benimsenmiş olması Kıbrıs'ta KG dönemi seramik geleneğine kadar çıkmaktadır. Temel dekorasyon motifi, kulplar arasındaki boşluğun üzerine yatay olarak dalga şeklinde yapılmış şerittir. Bu motifi, MÖ VIII. yüzyıl Kilikya seramik üretiminin belirgin bir özelliği olarak kabul etmek gerekir ve yerel başlığı atında tanımlanabilir. Ancak kabın tanınmasını sağlayacak unsur, kap gövdesine oranla axis dışında (*offset*) kalan çok kısa ağız kenarıdır. Bu özellik, Euboia ve Korinthos'tan *protokoty-lai* örneklerinde hususi bir model olarak görünmektedir. Misis'te bu kap, MÖ VIII. yüzyılın ortalarına doğru tarihlenen tabaklarda ortaya çıkmıştır ve yerleşim alanında ele geçen Yunan işi ithal eşyaların büyük bir bölümüyle çağdaş olduğu anlaşılmıştır. Ebatlarının sınırlı olması (yüksekliği 6,4; çapı 12; kalınlığı 0,3 cm), yeme içme sofrasına ayrılmış formlara baktığımız zaman, bu kaba özel bir işlev atfedilmiş olduğunu göstermektedir.

Buraya kadar sözünü ettiğimiz kaplar, ağız kenarının altında iki kulplu bulunan kaplardır. Bunlar, Fenike veya Levant bölgesi kaplarından ziyade Yunan içme kaplarını işaret etmektedir ve kabı tek elle tutarak içme alışkanlığını göstermektedir. Res. 9'daki ağız kenarı inceltilmiş yarı halka kabın da gösterdiği gibi Misis'te şahsi tüketime ayrılmış kulpsuz kaplar oldukça nadirdir. Bu kap Fenike kökenlidir ve KG III döneminin sonunda Kıbrıs'ta üretilen kaplar arasına katılmıştır (Fourrier 2015, 132, cat.197, res. 20; bu formun ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bkz. Fourrier 2006, 61 n. 69). Misis'te

diziyon ceramica cilicia, né tantomeno in quella cipriota coeva. Piuttosto, è una forma ibrida che associa elementi di diversa provenienza: alla tradizione ceramica cipriota del CG risale il piede ad anello, e l'adozione della bicromia, in vernice opaca, per la decorazione. Il principale motivo decorativo, la banda ondulata orizzontale sulla parete tra le anse, deve considerarsi caratteristico della produzione ceramica cilicia dell'VIII secolo a.C. e può essere definito locale. L'elemento che però connota il vaso è il brevissimo orlo fuori asse (*offset*) rispetto alla parete, che trova un modello specifico nelle *protokoty-lai* euboiche e corinzie. Anche le anse, funzionali e collocate sotto l'orlo devono ritenersi di derivazione greca. A Misis il vaso compare in livelli che si datano entro la metà dell'VIII secolo a.C., e risulta pertanto coevo alla maggior parte delle importazioni greche presenti nel sito. L'altezza limitata (alt. 6,4; diam. 12; sp. 0,3 cm) fa intendere che nell'ambito delle forme destinate alla mensa, gli era assegnata una funzione specifica.

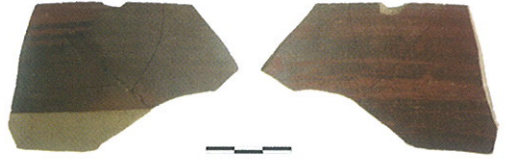
Le coppe che abbiamo citato sono caratterizzate dalla presenza di due anse sotto l'orlo, che contraddistinguono i vasi da bere greci rispetto a quelli fenici e levantini, e implicano l'abitudine a bere tenendo il vaso con una sola mano. Molto più rari a Misis i vasi per consumo individuale privi di anse, come la coppa emisferica con orlo assottigliato alla Fig. 9. Il vaso è di origine fenicia, e viene adottato nel repertorio cipriota alla fine del CG III (Fourrier 2015, 132, cat.197, fig. 20; sulla storia della forma, Fourrier 2006, 61 n. 69). L'esemplare da Misis non è ascrivibile alla produzione locale, e potrebbe essere stato importato da Cipro.

Fenomeni di imitazione della ceramica del Geometrico greco, simili a quelli che abbiamo indicato per Misis, sono largamente attestati in ambiente coloniale nel Mediterraneo occidentale. Nella Cilicia del IX e dell'VIII secolo a.C., in assenza di un contesto coloniale (Liverani 1988, 876), si

ele geçen bu örnek, yerel üretimle ilişkilendirilemez. Kıbrıs'tan ithal edilmiş olabilir.

Misis için belirttiklerimize benzer Yunan Geometrik seramiğinin taklitlerinin yapılması durumuna doğu Akdeniz'de karşımıza çıkan koloni sahalarında geniş oranda rastlanmaktadır. MÖ IX. ve VIII. yüzyıl Kilikyasında, kolonyal bir yapının bulunmaması nedeniyle (Liverani 1988, 876), yüksek bir etkileşim ve insan hareketliliği gözetilen bir kalıp oluşturmak gerekir. Nitekim bölgede ceryan eden halk hareketlerinin varlığına ilişkin bir doğrulama, çağdaşı Asur kaynaklarında ifade edilmiştir. Asur kaynaklarında MÖ VIII. yüzyılın sonunda, belki de MÖ 715 yılında, Asur kralı Sargon II'nin *Yam(a)naia* adlı bir halk grubunu Kilikya ovasından (Que) çıkarıldığı dile getirilmektedir. Bu halk grubu Kıbrıs'la (Iacovou 2008, 642; Elay 2017, 95-98) veya daha genel anlamda Ege havzasıyla (Rollinger 2017) ilişkilendirilmiştir.

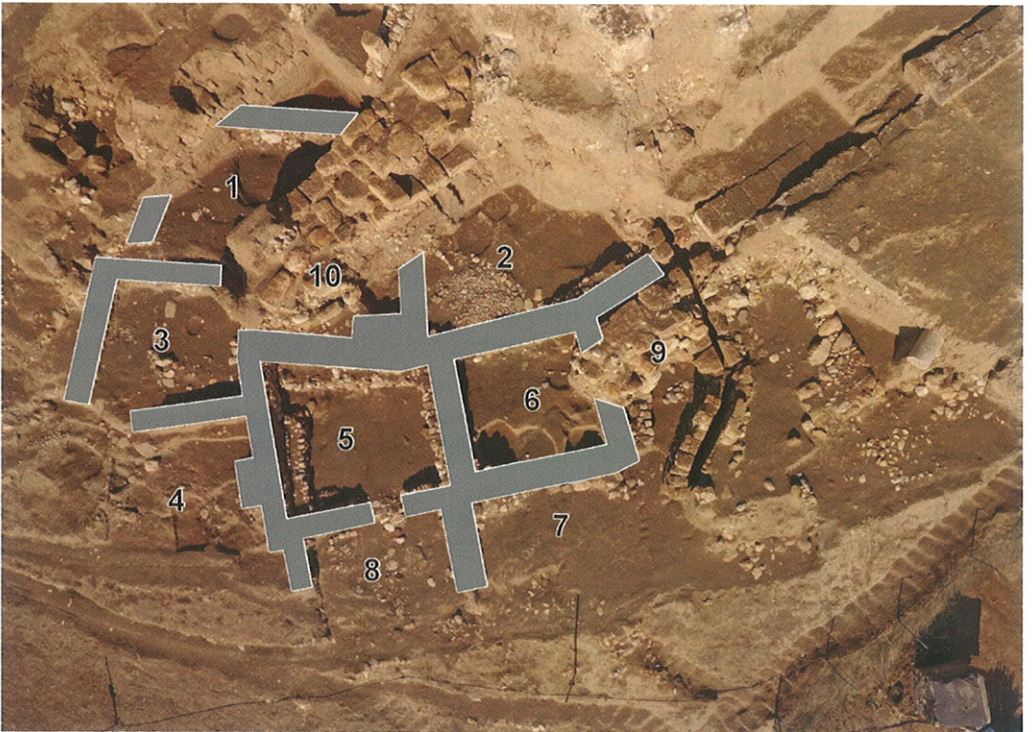
MÖ VIII. yüzyılda sofralık Yunan işi seramik eserlerin varlığı, ziyafet verme ve mal talebi haliyle alakalıdır. Bu eserler bize yerel elitlerin 'uluslararası' ve aristokrat yaşam tarzı hakkında bilgi vermektedir. Misis'te ele geçtiğini belirttiğimiz kaplar (Fig. 5-9), L Binasının primer ve sekonder niteliğe sahip alanlarından gelmektedir. Çok işlevli

Res. 9: Misis Höyük kazılarında ele geçen yarı halkması kap (997_4: dim. 5x7,7 cm) (Fotoğraf M. Benedetti).
Fig. 9: Coppa emisferica dagli scavi sull'höyük di Misis (997_4: dim. 5x7,7 cm) (Foto M. Benedetti).

deve ricostruire un pattern di elevata interazione e mobilità umana. Un'indicazione dei flussi di popolazione che attraversavano la regione è la notizia, nelle fonti assire coeve, che alla fine dell'VIII secolo a.C., forse nel 715 a.C., Sargon II espulse dalla Cilicia piana (Que) gruppi di *Yam(a)naia*, i quali sono associati con Cipro (Iacovou 2008, 642; Elay 2017, 95-98), o più in generale, con il bacino dell'Egeo (Rollinger 2017).

La presenza di ceramica da mensa greca nel Mediterraneo dell'VIII secolo a.C. è connessa alla pratica del banchetto e alla richiesta di beni che definivano lo stile di vita aristocratico e 'internazionale' dei membri delle elites locali. Le coppe citate da Misis (Figg. 5-9) provengono da contesti primari e secondari dell'Edificio L (Fig. 10), la grande struttura polifunzionale che nella prima metà dell'VIII secolo a.C. occupava le pendici sud-occidentali della collina, e deve

Res. 10: Misis Höyüğü'nün güney-batı yamaçlarında yer alan L Binası (G. Luglio'nun fotoğrafı ve çalışması).

Fig. 10: L'Edificio L sulle pendici sud-occidentali dell'höyük di Misis (Foto ed elaborazione G. Luglio).

büyük bir yapıya sahip olan L Binası, MÖ VIII. yüzyılın ilk yarısında tepenin güney-batı yamaçlarını kaplıyordu (Res. 10). Bu binada önemli bir politik etkinlik yerine getirilmiş olmalıdır (D'Agata 2017a; 2017b). Bugüne kadar Misis'te ele geçmiş olan Yunan geometrik çağa ait kap-kacak fragmanlarının sayıca ciddi oranlara -bununla ilgili en az 150 kadar kap hesap edilmektedir- ulaşmış olması nedeniyle, hakkında doğu Kilikya'da (Sirkeli, Hasegin Tepe ve Soyalı'da; krş. Seton-Williams 1954, 138; Arslan 2003) bilgi sahibi olunan geometrik Yunan seramiğine ilişkin çok az sayıdaki fragmanın bizim üzerinde durduğumuz merkezden bölgeye yayılmış olması mümkündür.

Sonuç olarak, MÖ IX. ve VIII. yüzyılda Asur devletinin kontrol sahasında kalan Misis ve Kilikya'da farklı etnik ve kültürel kökene sahip halk grupları birbiriyle ilişki ve etkileşim içerisinde bir kent topluluğunu oluşturmuş ve melez bir maddi kültür yaratmıştır. Bunlar, MÖ birinci binyılın ilk yüzyıllarında Akdenize yayılmış olan ekonomik büyümenin ve karma halk gruplarının ortaya çıkışı temelinde dış politik baskıları ve farklı kökenlere sahip yerel halk gruplarının beklentilerini karşılayacak kapasitedeydiler.

(İtalyancadan çeviren Recai Tekoğlu)

aver svolto nel sito una significativa funzione politica (D'Agata 2017a; 2017b). In ragione della quantità significativa di frammenti greci di età geometrica finora rinvenuti a Misis (relativi ad almeno 150 vasi), è possibile che i pochi frammenti di ceramica geometrica greca di cui si ha notizia in Cilicia orientale (a Sirkeli, Hasegin Tepe e Soyalı: cfr. Seton-Williams 1954, 138; Arslan 2003) siano stati smistati nella regione dal nostro centro.

In conclusione, nel IX e nell'VIII secolo a.C., in Cilicia piana, ai margini della sfera di controllo dell'impero assiro, gruppi di diversa origine etnica e culturale diedero vita a una società urbana connessa e interattiva, e svilupparono una cultura materiale ibrida. Quest'ultima risultava funzionale agli interessi locali di gruppi di origine differente, e al bilanciamento di pressioni politiche esterne, sullo sfondo della rinascita delle società complesse e della crescita economica sperimentate nel Mediterraneo nei primi secoli del primo millennio a.C. Allo stato attuale delle conoscenze, all'interno del network di scambio nel quale Misis era inserita, sembra che il centro fosse più indirizzato a soddisfare le esigenze locali in termini di consumo di beni importati (ceramica fine da mensa, olii profumati) che non alla loro redistribuzione nella regione.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAFIA

- Ahrens, A., E. Kozal, C. Kummel, I. Laube, and M. Novak. 2008. "Sirkeli Höyük – Kulturkontakte in Kilikien. Vorbericht über die Kampagnen 2006 und 2007 der deutsch-türkischen Mission." *IstMitt* 58: 67–107.
- Arslan, N. 2003. "Zur Frage der Kolonisation Kilikiens anhand der griechischen Importkeramik." In *Griechische Keramik im kulturellen Kontext. Akten des Internationalen Vasen-Symposiums in Kiel (2001)*, edited by B. Schmaltz and M. Söldner, 258–61. Munster: Scriptorium.
- Appadurai, A., ed. 1986. *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blue, L. 1997. "Cyprus and Cilicia: The Typology and Palaeogeography of Second Millennium Harbors." In *Res Maritimae: Cyprus and the Eastern Mediterranean from Prehistory to Late Antiquity*, edited by S. Swiny, R.L. Hohlfelder and H. Wylde Swiny, 31–43. Atlanta: Scholars Press.
- Catling, H.W. 1973. "A Pendant Semicircle Skyphos from Cyprus and a Cypriot Imitation." *RDAC*: 179–85.
- Coldstream, J.N. 1979. "Geometric Skyphoi in Cyprus". *RDAC*: 255–69.
- Coldstream, J.N. 1987. "The Greek Geometric and Archaic Imports." In *La necropole d'Amathonte – Tombes 113-367. Céramique Non Chypriote*, edited by V. Karageorghis, O. Picard and C. Tytgat, 21–31. Etudes Chypriotes VIII. Athens: École Française d'Athènes,
- Coldstream, J.N. 1988. "Early Greek pottery in Tyre and Cyprus: some preliminary comparisons." *RDAC*: 35–44.

- Coldstream, J.N. 2003. *Geometric Greece: 900-700 BC*. 2nd ed. London-New York: Taylor & Francis Group. Original edition: Routledge.
- Crielaard, J.P. 1999. "Early Iron Age Greek Pottery in Cyprus and North Syria: A Consumption-Oriented Approach." In *The Complex Past of Pottery. Production, Circulation and Consumption of Mycenaean and Greek Pottery (sixteenth to early fifth centuries BC)*, Proceedings of the ARCHON International Conference, held in Amsterdam, 8-9 November 1996, edited by J.P., Crielaard, V. Stissi and G.J. van Wijngaarden, 261–290. Amsterdam: Brill.
- D'Agata, A.L. 2017a. "Economia e istituzioni a Misis in Cilicia piana dall'età del Ferro ai Mamelucchi: nodi teorici ed evidenza archeologica/Ovalık Kilikya'da Demir Çağı'ndan Memlûklere Misis'te ekonomi ve kurumlar: teorik düşümler ve arkeolojik kanıtlar." *Arkeoloji ve Sanat* 155: 83–96.
- D'Agata, A.L. 2017b. "Misis". In Novak M. et al. 2017. "A Comparative Stratigraphy of Cilicia." *AoF* 44: 166–69.
- D'Agata, A.L. in corso di stampa a. "Misis (ancient Mopsouestia) and the Plain of Cilicia in the Early First Millennium BC: Material Entanglements, Cultural Boundaries, and Local Identities." In *Political Boundaries and Cultural Contacts During the Iron Age in South-East Anatolia: Cilicia, Amuq and the Karasu Valley*, edited by M. Pucci and S. Soldi. *SMEA NS* 2019.
- D'Agata, A.L., M. Perna and V. Cannavò, in corso di stampa b. "Significant Objects and Biographical Approach: An Inscribed Handle from Misis in Cilicia." *SMEA NS* 2019.
- DeMarrais, E., C. Gosden and C. Renfrew, eds. 2004. *Rethinking Materiality: The Engagement of Mind with the Material World*. Cambridge: Macdonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge.
- Dietler, M. 1998. "Consumption, Agency, and Cultural Entanglement: Theoretical Implications of a Mediterranean Colonial Encounter." In *Studies in Culture Contact. Interaction, Culture Change, and Archaeology*, edited by J. G. Cusick, 288–315. Carbondale, IL: Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University.
- Dikaios, P. 1963. "A 'Royal Tomb' at Salamis, Cyprus." *AA*: 126–208.
- Elayi, J. 2017. *Sargon II, King of Assyria*. Archaeological and Biblical Studies, 22. Atlanta: SBL Press.
- Erol, O. 2003. "Geomorphological Evolution of the Ceyhan River Delta: Eastern Mediterranean Coast of Turkey." *Aegean Geographical Journal* 12: 59–81 (in Turco, con riassunto in Inglese).
- Fourrier, S. 2006, "Les deux dépôts archaïques. La céramique amathousienne d'époque archaïque." In *Amathonte VI. Le sanctuaire d'Aphrodite, des origines au début de l'époque impériale*, edited by S. Fourrier and A. Hermary, 49–126. Études chypriotes 17. Paris: École Française d'Athènes
- Fourrier, S. 2015, "La céramique chypriote et levantine d'époque géométrique et archaïque." In *Kition Bamboula VI. Le sanctuaire sous la colline*, edited by A. Caubet, S. Fourrier and M. Yon, 111–227. Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée 67. Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée.
- Gates, M.-H. 2001. "1999 Excavations at Kinet Hoyuk (Yesil-Dortyol)." In *Kazi Sonuçları Toplantısı* 22: 203–22. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44760/kazi-sonuclari-toplantilari.html>
- Georgiadou, A. 2014. "Productions et styles régionaux dans l'artisanat céramique de Chypre à l'époque géométrique (XIe-VIIIe s. av.J.-C.)." *BCH* 138: 361–85.
- Gjerstad, E. 1948. *The Swedish Cyprus Expedition IV, 2. The Cypro-Geometric, Cypro-Archaic, and Cypro-Classical Periods*. Stockholm: Swedish Cyprus Expedition.
- Gjerstad, E. 1960. "Pottery Types: Cypro Geometric to Cypro Classical." *OpAth* 3: 105–22.
- Goldman, H., ed. 1963. *Excavations at Gözlu Kule, Tarsus. The Iron Age*, Vol. III, 1–2, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hodder, I. 2011. "Human-thing entanglement: towards an integrated archaeological perspective." *JRAI* 17: 254–177 <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2010.01674.x>
- Hodos, T., C. Knappett and V. Kilikoglou, 2005. "Middle and Late Iron Age Painted Pottery from Kinet Höyük: Macro, Micro and Elemental Analysis." *AnatSt* 55: 61–87.
- Iacovou, M. 2008. "Cultural and Political Configuration in Iron Age Cyprus." *AJA* 12: 625–57.
- Iacovou, M. 2014. "Cyprus during the Iron Age through the Persian Period. From the 11th century to the Abolition of the City-Kingdoms (c. 300 BC)." In *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant: c 8000-332 BCE*, edited by A. Killebrew and M. Steiner, 795–824. Oxford: Oxford University Press.

- Janes, S. 2015. "Death and Burial in the Age of the Cypriot City-Kingdoms: Social Complexity Based on the Mortuary Evidence." *BASOR* 370: 145–68.
- Knapp, B. 2008. *Prehistoric and Protohistoric Cyprus: Identity, Insularity and Connectivity*. Oxford: Oxford University Press.
- Liverani, M. 1988. *Antico Oriente. Storia, Società, Economia*. Roma-Bari: La Terza.
- Luke, J. 2003. *Ports of trade, Al Mina and Geometric Greek Pottery in the Levant* (BAR Int-S 100), Oxford: Archaeopress.
- Malkin, I. 1998. *The Return of Odysseus: Colonization and Ethnicity*. Berkeley: University of California Press.
- Morris, I. 2005. "The Eight-Century Revolution." December 2005, Princeton/Stanford Working Papers in Classics. <http://www.princeton.edu/~pswpc/pdfs/morris/120507>
- Rollinger, R. 2017. "Assyria and the Far West: The Aegean World." In *A Companion to Assyria*, edited by E. Frahm, 275–85. New York: John Wiley & Sons Ltd.
- Salmeri, G., D'Agata, A.L. 2012. "Mopsouhestia, Mamistra, Misis: la storia millenaria di una città della Cukurova." *Arkeoloji ve Sanat* 139: 128–39.
- Seton-Williams, M.V. 1954. "Cilician Survey." *AnatSt* 4: 121–74
- Stockammer, P. 2013. *From Hybridity to Entanglement, from Essentialism to Practice, Archaeology and Cultural Mixture* (*Archaeological Review from Cambridge* 28.1), edited by W.P. van Pelt, 11–29. Cambridge: University of Cambridge.
- Taffet, A. 2001. "The Likely Locations of Middle and Late Bronze Age Harbors in Cilicia." In *La Cilicie : Espaces et pouvoirs locaux (Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler, M.Ö. 2. Binyıl- M.S. 4. Yüzyıl)*, *Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, İstanbul 2-5 Kasım 1999*, edited by É. Jean, A. Dinçol, and S. Durugönül, 127–35. *Varia Anatolica* XIII. Paris and İstanbul: Institut français d'études anatoliennes Georges Dumézil; De Boccard.
- Vacek, A. 2012. "Imitation or innovation? Style, Decoration and Syntax of Greek and Cypriot Pottery during the Geometric Period." In *Cyprus: An island culture: Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period*, edited by A. Georgiou, 224–40. Oxford and Oakville: Oxbow Books.
- White, R. 1991. *The Middle Ground: Indians, Empires, and Republics, in the Great Lakes Region, 1650-1815*. Studies in North American Indian History. Cambridge: Cambridge University Press.